

Vlaamse Commissie voor
Wetenschappelijke Integriteit
Flemish Commission for Research Integrity

Voorwoord bij het jaarverslag 2018

12 april 2019

Voorwoord

Op de volgende pagina's leest u het jaarverslag van de VCWI 2018. Het was een interessant jaar voor de VCWI, één van hoop¹ en soms wanhoop. De beleidsmakers die in 2013 de VCWI in het leven riepen, zijn in de meeste instellingen opgevolgd in hun ambt. De mensen achter de CWI's in de instellingen hebben nooit om een VCWI gevraagd. Sommigen zijn niettemin tevreden met het werk van de VCWI, anderen stellen zich vragen bij het nut van een VCWI. Uit onze dialogen met al deze mensen concludeerden we dat het zinvol was om de redenen voor de oprichting van een Vlaamsbrede commissie voor wetenschappelijke integriteit, in herinnering te brengen. Dit voorwoord bij het jaarverslag grijpen we dan ook aan om de doelen die de VCWI dient, op een rijtje te zetten.

De universiteiten, fondsen en academies die de VCWI stichtten, belastten haar met een dubbele opdracht: 1) een tweede advies geven nadat een CWI een besluit had genomen over een mogelijke inbreuk op wetenschappelijke integriteit en 2) algemene adviezen geven over onderwerpen die wetenschappelijke integriteit kunnen bevorderen in de instellingen die de VCWI erkennen.

Deze dubbele adviesfunctie dient vier belangrijke doelstellingen.

1. de optimalisatie en harmonisering van de algemene werking van de CWI's van Vlaamse instellingen;
2. een kwaliteitsvolle en faire behandeling van individuele dossiers door de CWI's;
3. de ontwikkeling van een eenduidige en gedeelde visie op wetenschappelijke integriteit in het Vlaamse wetenschappelijke landschap;
4. het onderkennen van structurele problemen met betrekking tot wetenschappelijke integriteit in het Vlaamse wetenschappelijke landschap.

Optimalisatie en harmonisering van CWI-werking

Het opstellen van tweede adviezen over dossiers die een CWI eerder behandelde, stelt de VCWI in staat om aan de CWI concrete feedback te geven over haar werking. Hierbij kan de VCWI expliciet haar steun betuigen aan bepaalde handelingen en conclusies van de CWI. De VCWI kan echter ook concrete suggesties geven over eventuele bijkomende handelingen die nuttig zouden geweest zijn of kan wijzen op mogelijk problematische conclusies. Met dit uitgangspunt zal de VCWI dan ook steeds trachten om constructieve feedback te geven die de CWI's in staat stelt om hun werking te verbeteren. Doordat de VCWI tweede adviezen opstelt voor *alle* Vlaamse CWI's, is zij uniek geplaatst

¹ Erg hoopvol was de drie kwartier lange aandacht voor wetenschappelijke integriteit door Luc Sels, rector van de KU Leuven, in zijn openingsrede van het academiejaar 2018-2019, waarin hij o.a. het werk van CWI en VCWI prees.

om verschillen vast te stellen tussen de werking van de verschillende CWI's en hierbij advies te geven dat kan leiden tot het reduceren van potentieel problematische divergenties. Mede op basis van haar tweede adviezen, kan de VCWI ook algemene conclusies formuleren over hoe de werking van CWI's geoptimaliseerd kan worden. Deze conclusies kunnen gecommuniceerd worden als algemene adviezen, of (als voorwoord) in de VCWI-jaarverslagen.

Kwaliteitsvolle en faire behandeling van dossiers

Hoewel de VCWI niet functioneert als een beroepsinstantie, kunnen de tweede adviezen toch rechtstreeks bijdragen aan een meer kwaliteitsvolle en rechtvaardige behandeling van de individuele dossiers. Bij de oprichting van de VCWI werd er expliciet gekozen voor een model waarin het tweede advies van de VCWI niet primeert op het eerste advies van de CWI maar waarin de CWI en de instelling wel beloven om rekening te houden met dat tweede advies. Wanneer het tweede advies in lijn ligt met het besluit van de CWI kan dit voor alle betrokken partijen het gewicht van het oorspronkelijk besluit vergroten en zo leiden tot meer consensus tussen de verschillende partijen. Wanneer het tweede advies leidt tot andere conclusies dan het oorspronkelijk besluit, biedt dit de kans aan de betrokken CWI en wetenschappelijke instelling om het besluit alsnog te herbekijken. Bovendien kan louter het bestaan van de mogelijkheid tot tweede advies al resulteren in een meer kwaliteitsvolle initiële behandeling van dossiers door de CWI's, los van de concrete inhoud van een eventueel tweede advies.

Ontwikkeling van een eenduidige en gedeelde visie op wetenschappelijke integriteit

De tweede hoofdplicht van de VCWI bestaat erin om algemeen advies te geven over wetenschappelijke integriteit. Men kan dus bij ons terecht voor alle vragen rond de wetenschappelijke integriteit, niet enkel over de beteugeling van inbreuken op de wetenschappelijke integriteit maar ook over manieren om wetenschappelijke integriteit te bevorderen. De VCWI kan hierbij ook proactief te werk gaan door het formuleren van algemene adviezen op eigen initiatief, alsook door het organiseren van studiedagen die de verschillende actoren in het Vlaamse wetenschappelijke landschap bijeenbrengen. Door deze initiatieven te nemen op het Vlaamse niveau proberen we als VCWI bij te dragen tot een visie op wetenschappelijke integriteit die gedeeld wordt over de verschillende wetenschappelijke instellingen heen. Ook door in dialoog te gaan over de beoordelingen die CWI's en VCWI maken in klachtendossiers, timmeren we samen aan een gedeelde visie.

Onderkennen van structurele problemen m.b.t. wetenschappelijke integriteit

Doordat de VCWI instaat voor tweede adviezen over concrete dossiers en het aanspreekpunt is in Vlaanderen voor algemene vragen rond wetenschappelijke integriteit, is zij uniek geplaatst om te detecteren wat de sterktes en zwaktes zijn in het Vlaamse wetenschappelijke landschap. De VCWI heeft dan ook een signaalfunctie: ze kan potentiële problemen identificeren en onder de aandacht brengen van de betrokken actoren, zowel binnen de wetenschappelijke instellingen, als in de Vlaamse overheid.

In zijn openingsrede van de besloten ontmoetingsdag van 2018 formuleerde onze voorzitter deze beschrijving van de doelen van de VCWI. Verderop in deze toespraak oefenden we voor het eerst actief onze laatst beschreven functie uit: signaleren van problemen en het aangeven van de richting die wetenschappelijke integriteit in Vlaanderen zou moeten uitgaan volgens ons, middels acht aanbevelingen aan de instellingen. De hele speech is gepubliceerd op de website van de VCWI ([openingsrede ontmoetingsdag 2018](#), 13p.).

– De leden van de VCWI

Vlaamse Commissie voor
Wetenschappelijke Integriteit
Flemish Commission for Research Integrity

Jaarverslag 2018

12 april 2019

De VCWI

Op 7 oktober 2013 werd de Vlaamse Commissie voor Wetenschappelijke Integriteit (VCWI) formeel ingesteld. Dit orgaan van negen hoogleraren, een juridisch adviseur en een secretaris is het Vlaams-brede aanspreekpunt voor verantwoordelijk onderzoek. De VCWI kan algemene adviezen uitbrengen over wetenschappelijke integriteit en kan een tweede advies geven over klachtendossiers die voorheen al behandeld werden door de Commissie Wetenschappelijke Integriteit van een universiteit of andere wetenschappelijke instelling. Anno 2018 erkennen 18 instellingen de adviesbevoegdheid van de VCWI. De KVAB huisvest de VCWI – dat betekent dat een KVAB-beleidsmedewerker de functie van secretaris waarneemt en dat de vergaderingen en hoorzittingen doorgaan in het Paleis der Academiën in Brussel.

1 Aangesloten instellingen

De 18 instellingen die de VCWI erkennen zijn enerzijds de oprichtende instellingen en anderzijds de instellingen die de VCWI na haar oprichting als adviserend orgaan hebben erkend (hieronder met opgave van de datum van de erkenningsbrief).

Oprichtende instellingen (8)

Academiën (2)

- ☞ Koninklijke Vlaamse Academie van België voor Wetenschappen en Kunsten (KVAB)
- ☞ Koninklijke Academie voor Geneeskunde van België (KAGB)

Universiteiten (5)

- ☞ KU Leuven
- ☞ UAntwerpen
- ☞ UGent
- ☞ UHasselt
- ☞ VUB

Onderzoeksfinancier (1)

- ☞ FWO

Andere onderzoekscentra (10)

Strategische onderzoekscentra (4)

- ☞ VITO (13 december 2013)
- ☞ Imec (6 maart 2014)
- ☞ VIB (17 april 2014)
- ☞ Flanders Make (26 januari 2015)

Wetenschappelijke instellingen van de Vlaamse Overheid (4)

- ☞ ILVO (15 januari 2015)
- ☞ INBO (10 juni 2016)
- ☞ Agentschap Onroerend Erfgoed (25 oktober 2016)
- ☞ Agentschap Plantentuin Meise (17 oktober 2017)

Overige onderzoeksinstellingen (2)

- ☞ ITG (27 augustus 2014)
- ☞ VLIZ (5 oktober 2017)

2 Samenstelling VCWI en comité van toezicht

2.1 Vlaamse Commissie voor Wetenschappelijke Integriteit

Na een hersamenstelling in 2017 behield de VCWI gedurende heel 2018 haar samenstelling.

Voorzitter	Prof. em. André Van Steirteghem (Biomedische wetenschappen)
Overige leden	Prof. Jan De Houwer (Sociale en humane wetenschappen) Prof. Steven Gillis (Sociale en humane wetenschappen) Prof. Ivo Lambrichts (Biomedische wetenschappen) Prof. Ann Nowé (Exacte en toegepaste wetenschappen) Prof. Gert Storms (Sociale en humane wetenschappen) Prof. Els Van Damme (Exacte en toegepaste wetenschappen) Prof. Sabine Van Doorslaer (Exacte en toegepaste wetenschappen) Prof. Séverine Vermeire (Biomedische wetenschappen)
Juridisch advies	Prof. David D'Hooghe (KU Leuven / Stibbe)
Secretaris	Bert Seghers (KVAB)

2.2 Comité van toezicht

Voorzitter	Prof. Jacques Willems (KVAB)
Ondervoorzitter	Prof. Roger Bouillon (KAGB)
Overige leden	Prof. Johan De Tavernier (KU Leuven) Prof. Dirk Snyders (UAntwerpen) Prof. Dominique Willems (UGent) Prof. Jean-Michel Rigo (UHasselt) Prof. Filiep Deruyck (VUB) Dr. Hans Willems (FWO)

3 Behandeling van tweedeadviesaanvragen

In 2018 kwamen twee tweedeadviesaanvragen binnen op het adres van de VCWI (2018-A en 2018-B). De VCWI werkte in 2018 drie rapporten uit met een tweede advies (2018-01 t.e.m. 2018-03).

In de volgende geanonimiseerde samenvattingen bedoelen we met *melder* steeds de persoon die het vermoeden van inbreuk meldde bij de CWI, met *betrokkene* steeds de persoon wiens integriteit in vraag werd gesteld en met *tweedeadviesaanvrager* diegene die een verzoek richtte aan de VCWI – dit kan zowel de melder als de betrokkene zijn en zelfs de instelling zelf.

Advies 2018-01 (Dossier 2017-E)

De VCWI ontving een aanvraag tot tweede advies in augustus 2017 en communiceerde het tweede advies in januari 2018, na drie vergaderingen en het horen van melder, betrokkene en twee getuigen.

De oorspronkelijke melding betrof het vermeend overnemen van ideeën door een junior onderzoeker van een collega in hetzelfde vakgebied. Deze junior onderzoeker zou onderwerp, onderzoeksopzet, vraagstelling en methodes gehoord hebben op een lezing van de melder en die verwerkt hebben in een aanvraag voor onderzoeksfinanciering, zonder naar de lezing te verwijzen.

De CWI stelt vast dat de projectaanvraag een lange voorgeschiedenis heeft waar de melder niet bij betrokken was en concludeert dat er geen sprake is van plagiaat. De VCWI trad deze conclusie bij en oordeelt dat de aanwezige overlap tussen de lezing en de aanvraag niet het gevolg is van het onterecht toe-eigenen van ideeën, maar dat die resulteert uit het feit dat beide onderzoekers vertrokken zijn vanuit eenzelfde basisidee. Hoewel er inderdaad overlap is tussen beide wetenschappelijke bijdragen, zijn er ook belangrijke verschillen. Bovendien toont de betwiste aanvraag veel gelijkenissen met het onderzoeksvoorstel in een eerdere aanvraag, die de onderzoeker twee jaar vóór de lezing van de melder had opgesteld.

De melder verwijt de CWI subjectiviteit, maar de VCWI ziet daarvoor geen grond.

Advies 2018-02 (Dossier 2017-F)

De VCWI kreeg in oktober 2017 een vraag om een tweede advies. Na drie vergadermomenten en een informatief gesprek met het meldpunt van de CWI, deelde de VCWI haar tweede advies mee in februari 2018.

De CWI van een instelling verklaarde een melding van vermeende inbreuk op de wetenschappelijke integriteit onontvankelijk. De CWI beoordeelde de melding als onvoldoende duidelijk en kennelijk ongegrond. Over deze verklaring van de CWI werd een tweede advies gevraagd bij de VCWI.

De VCWI sloot zich aan bij het oordeel van de CWI. Ze oordeelde dat uit de oorspronkelijke melding en de bijkomende argumenten die de melder aan de VCWI overmaakte niet duidelijk was op welke wijze de wetenschappelijke integriteit zou geschonden zijn. De VCWI zag bovendien geen redenen om aan te nemen dat bij de ontvankelijkheidsbeoordeling procedurele fouten zouden gemaakt zijn.

Advies 2018-03 (Dossier 2017-G)

Een tweedeadviesverzoek bereikte de VCWI in november 2017. De VCWI vergaderde vier maal over dit dossier en hoorde daarbij de melder, CWI en betrokkene. In april 2018 werd het tweede advies aan de partijen meegedeeld.

De melding van doctorandus tegen promotor betrof een reeks gedragingen, voornamelijk inzake communicatie over gezamenlijk onderzoekswerk aan editors van tijdschriften en conferentieorganisatoren. Bij het indienen van een manuscript en conferentiebijdrage zou de promotor na herwerking onder andere (a) de doctorandus niet de mogelijkheid gegeven hebben akkoord te gaan met de herwerking, (b) de doctorandus niet op de hoogte hebben gesteld van deze indiening en (c) de doctorandus niet correct als coauteur hebben vermeld.

De CWI stelde verschillende inbreuken op de wetenschappelijke integriteit vast en beoordeelt het vastgestelde patroon van samenhangende gedragingen als ernstig, de senioriteit van de promotor in acht genomen. De VCWI schaarde zich achter deze beoordeling. De relatie tussen doctorandus en promotor werd gekenmerkt door gebrekkige communicatie en werd steeds ernstiger verstoord. De VCWI zag daarin aanwijzingen van bedenkelijk promotorschap. Een gebrekkige invulling van de mentorrol creëert in de onderzoeksgroep een cultuur die ongunstig is voor wetenschappelijke integriteit.

In het verzoek om een tweede advies voert de promotor aan dat de CWI verschillende procedurele fouten maakte, zoals een niet onafhankelijke samenstelling van de CWI. De VCWI kon zich in geen

enkel van deze bezwaren vinden en stelt vast dat de tweeedadviesvrager een strikt juridische kijk heeft op de CWI-procedure, door bijvoorbeeld concepten uit het strafrecht op de CWI-procedure toe te passen. Wetenschappelijke integriteit draait echter niet zozeer om de rechtsbescherming en bestraffing van personen, maar om het bewaken van (de processen ter garantie van) de kwaliteit en betrouwbaarheid van de wetenschap.

Dossier 2018-A

In januari 2018 ontving de VCWI een melding, die niet eerder behandeld was door de CWI van een instelling en bijgevolg geen tweeedadviesaanvraag was. De VCWI besliste om dit behandelingsverzoek onontvankelijk te verklaren.

Dossier 2018-B

Een tweeedadviesaanvraag in 2018 leidde tot een dossier dat bij de jaarwisseling 2018-2019 nog in behandeling was door de VCWI. Verslaggeving erover volgt in het jaarverslag van 2019.

4 Algemene adviezen

De VCWI kan, op verzoek van instellingen of op eigen initiatief, adviseren over topics rond wetenschappelijke integriteit. In 2018 bracht de VCWI geen algemeen advies uit.

De VCWI maakte wel een balans op van [wetenschappelijke integriteit in Vlaanderen, na vijf jaar VCWI](#). Deze deelde de voorzitter mee op de studienamiddag (zie 5) en is beschikbaar op de VCWI-website.

5 Studienamiddag

Jaarlijks organiseert de VCWI een ontmoetingsdag voor al wie in Vlaanderen en Brussel beroepsmatig in aanraking komt met kwesties van wetenschappelijke integriteit, met name beleidsmakers, CWI-voorzitters, CWI-secretarissen en “research integrity officers” aan Vlaamse onderzoekinstellingen. Deelnemers leren er van ervaringen in binnenlandse zusterinstellingen, alsook van ontwikkelingen op internationaal vlak. Op 12 oktober 2018 ging de vijfde studiedag wetenschappelijke integriteit van de VCWI door, die voor het eerst werd beperkt tot een namiddag.

De bijeenkomst werd geopend door VCWI-voorzitter André Van Steirteghem, die de stand opmaakte van wetenschappelijke integriteit in Vlaanderen, na vijf jaar VCWI. Hij schetste de evoluties van de laatste vijf jaar en stelde de doelstellingen van de VCWI daarbij scherp. Hij benadrukte het belang van een terugkoppeling uit de instellingen over de adviezen van de VCWI en eindigde met acht aanbevelingen aan de instellingen.

De CWI-secretarissen van de vijf universiteiten rapporteerden over de werking van de CWI's, o.a. met een overzicht van het aantal behandelde dossiers per jaar (15 ontvankelijke meldingen in 2017). Ze vergeleken hun CWI-reglementen, brachten relevante vragen voor de praktijk in kaart en hadden het ook over transparante communicatie over gevallen. Zo bracht de CWI KU Leuven voor het eerst een jaarrapport uit (met geanonimiseerde samenvattingen van alle dossiers van 2017).

Research data management (RDM) was het thema van het deel na de pauze. De VLIR-werkgroep RDM en Open Science maakte een stand van zaken op, door de huidige toestand in de universiteiten

te beoordelen volgens de LEARN KPI's, een indicatorenset om instellingen te ondersteunen bij de implementatie van RDM. Daarna volgde een open discussie over de weg vooruit.

In de afsluitende "members' corner" bracht elke aanwezige vertegenwoordiger een korte update over wetenschappelijke integriteit in de eigen instelling.

Met goedkeuring van de voorstellers werden alle presentaties online beschikbaar gesteld via de website van de VCWI (op www.vcwi.be/ontmoetingsdagen#2018).

6 Binnen- en buitenlandse contacten

Namens de VCWI zijn voorzitter André Van Steirteghem en secretaris Bert Seghers lid van [ENRIO](#) (European Network of Research Integrity Offices). Ze namen deel aan de ENRIO-vergadering van 11 april in Rome en aan deze van 4 en 5 oktober in Stockholm.

ENRIO neemt samen met o.a. EUREC (European Network of Research Ethics Committees) en ALLEA (ALL European Academies) deel in het door Europa gefinancierde consortium [ENERI](#) (European Network of Research Ethics and Research Integrity). Samen met andere ENRIO-leden namen de voorzitter en secretaris van de VCWI deel aan (de try-out van) het "RIO Bootcamp" van ENERI, een trainingstweedaagse voor Research Integrity Officers die door een Zweedse consortiumpartner is uitgewerkt.

De eerste FWO-aspirant die over het onderwerp wetenschappelijke integriteit onderzoek deed, Simon Godecharle (KU Leuven) heeft op 23 januari 2018 zijn [doctoraat "Trust me, I'm a scientist. Research integrity and misconduct within biomedical research"](#) verdedigd. Daarin vergeleek hij o.a. nationale gedragscodes wetenschappelijke integriteit in Europa. De VCWI-voorzitter maakte deel uit van de leesjury. Het archief van de VCWI telt voortaan zes exemplaren van zijn doctoraat.

Begin 2016 werd het VCWI-reglement gewijzigd na een jaar van overleg. Toen werd afgesproken na twee jaar het gewijzigde VCWI-reglement te evalueren. De VCWI kijkt tevreden terug op deze wijziging, omdat het sindsdien beter mogelijk wordt om tweeedeadviesaanvragen te behandelen. In 2018 werd vanuit de VCWI een verdere optimalisatie van het reglement voorbereid, gebaseerd op de ervaring met het behandelen van dossiers. Die werd afgetoetst met de instellingen op de studienamiddag en besproken met de universiteiten.

In mei en juni 2018 heeft de VCWI een tweede "Ronde van Vlaanderen" gehouden. Delegaties van de VCWI bezochten de instellingsbesturen en CWI's van de vijf universiteiten en het FWO. Bij deze kennismaking vroeg de VCWI o.a. om feedback over het voorstel van reglementswijziging en over de tweede adviezen die de VCWI aan hen uitbracht. Ook de kwesties van wetenschappelijke integriteit in het universitaire ziekenhuis en aansprakelijkheid van VCWI-leden kwamen aan bod.

UAntwerpen: ma 28 mei, 10:00 **VUB:** wo 20 juni, 13:00 **FWO:** di 26 juni, 8:45

KU Leuven: vr 15 juni, 16:00 **UGent:** ma 25 juni, 9:30 **UHasselt:** di 26 juni, 13:00

In de voormiddag van 12 oktober (voor de studienamiddag) was er een aftoetsend overleg over de wenselijkheid van een eventuele nieuwe Belgische gedragscode voor wetenschappelijke integriteit, met de secretarissen van de universitaire CWI's en onder voorzitterschap van Els Van Damme (VCWI, KVAB, coauteur van de Europese gedragscode voor wetenschappelijke integriteit van ALLEA, 2017).

Op 3 december was er een overleg tussen een delegatie van de VCWI en de overheid, vertegenwoordigd door twee kabinetsmedewerkers van minister Muylers en drie vertegenwoordigers van Departement Economie, Wetenschap en Innovatie van de Vlaamse Overheid, waaronder de secretaris-generaal en het afdelingshoofd onderzoek. De VCWI vroeg dit overleg om haar bevindingen na vijf jaar te delen. Ze benadrukte het blijvende belang van wetenschappelijke integriteit en goed research data management en waarschuwde voor beleidsmaatregelen die onwenselijke prikkels kunnen induceren met kwalijke gevolgen voor de wetenschappelijke integriteit.

De VCWI had contact met de onderzoeksverantwoordelijken van drie wetenschappelijke instellingen die nog in de opstartfase van hun CWI en wetenschappelijke-integriteitsbeleid zijn (Vlerick Business School, Hogere Zeevaartschool, HoGent).

De Franstalige universiteiten in België overwegen om een Franstalige tegenhanger van de VCWI op te richten. De aanzet was een contact tussen VCWI-voorzitter André Van Steirteghem en Jean-Michel Foidart, vast secretaris van de Académie Royale de Médecine de Belgique (ARMB). Op verzoek van de rectoren van Franstalige universiteiten werkt een werkgroep met vertegenwoordigers van de universiteiten, ARB, ARMB en FNRS, aan een voorstel.